

VÁGOTPUSZTA, 1956

A „Mecseki Láthatatlanok” nyomában

Bevezető

A magyar hadtörténelem legfiatalabb eseményeit képviselik az 1956-os szabadságharc összecsapásai. Ötven évvel a harcok után még több szemtanú él, így azt gondolhatnánk, hogy kevés a tisztázatlan kérdés; a harc forgataga, az életveszély és az erős lelki nyomás hatására azonban a szemtanúk beszámolóí többb ellentmondást tartalmaznak.

Ahogy a bűncselekményeknél a helyszínelés feladata tisztázni a tanúvallomások kérdéses pontjait, úgy a hadtörténetben a csata- és hadszíntérkutatás végzi el ezt a feladatot. A szakszerűen feltárt és felmért nyomok a helyszínt objektív forrássá avatják. Sajnos a szabadságharc összecsapásai a harctérkutatás eszközeivel nem vizsgálhatók, mivel azok zömében városi környezetben zajlottak, így napjainkra a nyomok szinte teljesen megsemmisültek. Természetesen akadnak kivételek, mint azt a Kossuth téri tűzpárbaj rekonstruálása is példázza, ahol az épületek falán napjainkban is jól beazonosíthatók a lövések nyomai. Ez viszont csak olyan kivétel, ami erősíti a szabályt, nevezetesen, hogy a csata- és hadszíntérkutatás csak kevésbé bolygatott területen adhat hiteles eredményeket.

2006 tavaszán a Magyar Hadtudományi Társaság Csata és Hadszíntérkutató Szakosztályának pécsi csoportja elhatározta, hogy a szabadságharc történetében ritkaságnak számító, lakott területektől távol, erdős, hegyes terepen lezajlott összecsapás nyomainak kutatásába kezd, így állítva emléket a „Mecseki láthatatlanok” hősiek harcának.

A kutatás történeti háttere

A kutatás megkezdéséhez az alapot a dr. Romváry András és Rozs András szerkesztésében megjelent „Mecseki Láthatatlanok, Pécs – 1956” című könyv jelentette. A kötetben a Mecsekben lezajlott harcok eseményeit Hajdu Imre rekonstruálja két egykori szabadságharcos visszaemlékezése alapján. Nagy Józseffel interjú készült, míg Kubicza János emlékiratot készített, amit külön értékessé tesz számunkra korabeli spirálfüzetének faximiléje, a benne szereplő kézzel rajzolt térképekkel együtt.

Kutatásunk szempontjából Kubicza János visszaemlékezése a leglényegesebb. Kubiczát 1939-ben avatták hadnaggyá a Ludovika Akadémián, 1945. februárjában, mint százados esett hadifogságba, végül 1949-ben, mint „megbízhatatlan személyt” nyugdíjazták a Pécsi 2. Kerületi Parancsnokságtól.¹ Spirálfüzetének kézzel rajzolt térképei precízek, és hozzájuk fűzött sorai rengeteg információval bírnak a történelmet kutatók számára. Kubicza, mint a magyar királyi honvédség, majd a demokratikus honvédség

¹ Dr. Romváry Ferenc–Rozs András: Mecseki Láthatatlanok, Pécs – 1956. Pécs Története Alapítvány kiadása; Pécs, 1996. (a továbbiakban: „Mecseki Láthatatlanok”) 95. o.

tisztje, egyedülálló személy volt a mecseki ellenállók között a tekintetben, hogy magas szintű katonai végzettséggel rendelkezett. Az ő füzetéből ismerjük a szakaszok és fegyverzet elhelyezkedését Vágotpusztán, az őrzőjáratok útvonalát, a biztosító állások és tábori őrsők egykori helyzetét, és a település lerohanásának méretarányos vázlatát. Utóbbin jelöli az aknavetőtűz és az aknavetők vélt felállítási helyét, a támadócsoporthoz támadási és az ellenállók kitérő mozgásának irányát. Bár füzetébe keveset írt, térképei beszédesek. Ezekre az idézett mű nem minden esetben tér ki, de a lezajlott események tükrében mindenképpen szükséges elemezni őket.

Az események ismertetése, az ellenálló csoport harcértéke

1956 novemberében, amikor a túlerővel szemben elbukott a szabadságharc, a pécsi forradalmárok egy népes csoportja elhatározta, hogy tovább folytatja a harcot a Mecsekben. A „Mecseki Láthatatlanok” tisztában voltak azzal, hogy a páncélosokkal és tüzerességgel megerősített szovjet csapatokkal és a karhatalmista alakulatokkal szemben csak az erdők rejtékéből vívott partizánharc lehet sikeres. Az ellenállás egyik legfontosabb bázisa a járművel nehezen megközelíthető Vágotpuszta volt. A csoport november 7-től tartózkodott itt, és az időt kihasználva megkezdték a katonai tapasztalatokkal nem rendelkező ellenállók kiképzését.

A csoport összlétszáma elérhette a 340 főt, de a pontos számot nem lehet megállapítani, hiszen voltak olyanok, akik közben lemorzsolódtak és otthagyták az ellenállást, míg mások csak később csatlakoztak. A csoportból csak 20-25 fő volt korábban hivatásos katonára, és csak egy fő volt tiszt.² A nem katonaviselteket igyekeztek legalább elméleti szinten felkészíteni a harc alatt tanúsítandó magatartásra és a fegyverek kezelésére.³

Fegyverzetüket a Magyar Néphadseregben rendszeresített, szovjet tervezésű fegyverek alkották, azonban elképzelhető, hogy nem mindenkinek jutott ezekből. Többségük Nagant puskákkal⁴ és Tula Tokarjev pisztolyokkal rendelkezett. A csoportnak volt még egy géppuskája,⁵ valamint gyaníthatóan – bár a források ellentmondóak – mintegy 25-27 darab⁶ más sorozatlövő fegyver is.⁷ Lőszerük kb. egy harci napra elegendő volt. Ezen felül rendelkeztek még ismeretlen darabszámú 1942 M. nyeles kézigránáttal is.⁸

² „Mecseki Láthatatlanok” 117. o.

³ Uo. 102. o.

⁴ Ezek lehetnek szovjet eredetű 91/30 M. puskák és 1944 M. karabélyok vagy ugyanezen típusok 1948 M. magyar gyártásai.

⁵ A géppuska típusára vonatkozóan nem áll rendelkezésünkre megfelelő forrás, de nagy valószínűséggel a Néphadseregben rendszeresített Gorjunov géppuskáról van szó, ami szintén a Nagantokhoz használt 7,62x54R-es lőszerrel tüzelt.

⁶ „Mecseki Láthatatlanok” 117. o. Ez a szám ellentmond a „Hadak útján” 1957. évi augusztusi számában olvashatóknak (uo. 14–21. o.), az utóbbi forrás fegyverzetre vonatkozó számait használja Hajdu Imre is (uo. 93. o.). Az ellentmondás egy elírásból származhat, én a Kubicza-féle spirálfüzet számadatait tartom helyesnek. Véleményem szerint ugyanis a „Hadak útján”-ban leírt, a rajok állományába sorolt 1-2 golyószóró, 3-4 géppisztoly helytelen. Előbbiek alapján az ellenállók összes gépfegyvereinek a száma (18+1 rajjal számolva) golyószórók esetében kb. 29 db, géppisztolyok esetében kb. 67 db (összesen kb. 96 db), ami lényegesen nagyobb eltérés a korábban idézett 25-27 db-hoz képest. A szokatlanul nagy tüzerő a rajok esetében egy elírás következménye. Ha a „raj” szót próbaképpen a „szakasszal” helyettesítjük, akkor (6 szakasszal számolva) kb. 9 db golyószórót

A harc képes ellenállókat 6 szakaszba, egyenként 3 rajjal (kb. 40 fő/szakasz) szervezték, melyeket a parancsnokság közvetlenül irányított. A parancsnokság a parancsnokból, helyetteséből és a munkájukat segítő parancsnoki törzsből állt. Létrehoztak egy különleges rajt 8 fővel páncéllöküzdesre, egy egészségügyi részleget (egészségügyi tiszttel és 7-8 ápolónővel), valamint egy élelmezési részleget 10 fővel. (Lásd a Mellékletet!) Ruházatukat tekintve a többségnek polgári ruhája volt.⁹

A szakaszok elhelyezése, a védőállások kiépítése tükrözi a védelemmel és az ellenség vélt támadási irányával kapcsolatos elképzeléseiket. A településtől északkeletre és délkeletre a hegyoldalokban állásokat építettek az ellenség támadásának megállítására. Ezek az állások részben fedezik a település oldalait, de inkább a Vágotpusztától keletre húzódó völgyre néznek.¹⁰ Ugyanez mondható el a szakaszok tervezett elhelyezéséről is. A rendelkezésre álló erők nagy részét a település keleti oldalára koncentrálták (északról dél felé haladva: Parancsnokság¹¹, „Józso”, „Angyal”, „Ottó”, „László” szakaszok), illetve a csoport egyetlen géppuskáját is itt, az „Ottó” szakasz védősávjában állították fel. Ezzel tulajdonképpen egy tüzszakot hoztak létre, ahol az ellenálló csoport tüzfegyvereinek jelentős része a tőle keletre elnyúló völgyet lőtte. A legkisebb létszámú „Sándor” és „Karcsi” szakaszok, a vonatrészzel együtt a védelem második vonalába kerültek, a település nyugati oldalára. Bár az ellenállóknak minden égtáj felé voltak 1-2 km-re kiküldött biztosító őrsaik, Vágotpuszta keleti oldalát 4 szakasszal, a Parancsnokság alakulataival, géppuskával, a hegyoldalokon kiépített állásokkal és az azokat megszálló ismeretlen erőkkel tervezték megvédeni, míg a többi irányt csak 2 szakasz fedezte. A szakaszok elhelyezkedését indokolja, hogy Vágotpusztától 2 km-re keletre húzódik a Kaposvárt Péccsel összekötő főút, amelyen mindvégig folyamatos mozgás volt tapasztalható a vonuló szovjet páncélos- és gépesített alakulatok kapcsán, így érthető hogy egy későbbi támadást is ebből az irányból várhattak.¹²

Berendezkedésük után vállalkozásokat hajtottak végre, több-kevesebb sikerrel, míg végül ismertté vált a búvóhelyük. November 11-én, a várható támadást elkerülendő, elhatározták, hogy áttelepülnek a sokkal jobban védhető Kisújbanyára.¹³ Kubicza még aznap este elhagyta Vágotpusztát az „Ottó” szakasszal (ebbe volt beosztva a másik visszaemlékező, Nagy József is), és egy felderítő rajjal előrement Kisújbanyára. A csoport zömének, kb. 300 főnek¹⁴ másnap virradatkor kellett volna követnie a kiküldött egysége-

és kb. 21 db géppisztolyt (összesen kb. 30 db) kapunk. Ez a szám már lényegesen közelebb áll a Kubicza-féle összeíráshoz; a 7-8%-os eltérés csupán a nem meghatározott szorzókból adódhat.

⁷ PPSH-41-es géppisztolyok és valószínűleg DP-28-as golyószórók.

⁸ „Mecseki Láthatatlanok” 107. o. Páncélvadászatra két fejrésztt összetekerve egy kis doboz glicerinnel alkalmazták a „nyeles”-t.

⁹ Uo. 93–94. o., továbbá az állománytábla megtalálható az 1. számú függelékben.

¹⁰ Bár nincsen adatunk rá, hogy milyen erőket szabadítottak fel ezek megszállására, valószínűnek tűnik, hogy erre a második lépcsőben elhelyezett „Sándor” és „Karcsi” szakaszok állományát használták fel. Ez a két szakasz kapta a legkisebb állományszámot is.

¹¹ Itt helyezkedett el az egészségügyi részleg és nagy valószínűséggel a különleges raj is (utóbbi nincs külön feltüntetve).

¹² Ez a későbbiek során be is következett a várt irányból.

¹³ Vágotpusztától ÉK-re 15 km-re.

¹⁴ A szám maximumot jelöl az elvonuló csapat egységek nélkül.

ket, de az elvonulást megelőző készülődés elhúzódott. Ekkor ismeretlen létszámú¹⁵ szovjet csapatok és magyar karhatalmi alakulatok keletről benyomultak a településre, és megfutamították az ellenállókat. Az erdőben a parancsnokoknak sikerült a csoport egy részét összeszedni és átvonulni velük Kisújbányára. A támadás után két teljes szakasz eltűnt,¹⁶ csak körülbelül 150 fő érte el Kisújbányát, ahol az előreküldött alakulatokkal együtt hozzávetőleg 200 fős összlétszámmal lehet számolni.¹⁷ Innen egy komolyabb akciót vezettek a pécsváradai rendőrök ellen, ami sikertelenül végződött.

Utolsó felvonásként, mintegy feladva a szervezett ellenállás lehetőségét, november 15-én, éjfél körül visszatértek Vágotpusztára. A csoport ekkor már csak töredéke volt önmagának, mivel többen már útközben leszakadoztak. Másnap délelőtt a „Mecseki Szabadságharcos Csoportot” hivatalosan is feloszlott. A nyugatra menekülést 58-an választották, ők egyéni fegyverzetükkel, illetve egy golyószóróval indultak útnak.¹⁸ Akik az itthon maradás mellett döntöttek, azok Pécs felé távoztak, és az erdőben elrejtették fegyvereiket.

A terepkutatás előkészítése

A kutatási hely kiválasztása nem jelentett problémát, Vágotpuszta rögtön felkeltette a figyelmünket. Az itt lezajlott események, a település lerochanása ugyanis amolyan „fehér folt”-nak számít a szabadságharc történetében. A szovjetek csapatok és a magyar karhatalmisták tevékenységéről nem áll rendelkezésünkre elég adat, ezért a szabadságharcosok beszámolóira vagyunk kénytelenek hagyatkozni.

A szovjet és karhatalmista erőknek már tudomásuk volt az ellenállók hollétéről, és felszámolásukra készülhettek aznap, amikor azok főereje elhagyni készült a települést. A reggeli indulás elhúzódott, viszont a kiküldött biztosító őrsöket idő előtt visszavonták. 9.30 és 10 óra körül rövid aknavetőtűz zúdult a felkelőkre, ami után a szovjetek és a államvédelmisek meglepték őket, és keletről két (vagy három¹⁹) irányból benyomultak a településre. Már az aknavető tűz alatt pánik törhetett ki a nagyjából katonailag képzetlen és felkészületlen felkelők között, és a szakaszparancsnokok nem tudták megszervezni a védelmet. A partizántaktikát követve, a nagyobb veszteségek elkerülése érdekében (amennyire a zavarótűz engedte) igyekeztek a településtől nyugatra befutni az erdőbe és eltűnni a keletről közeledő ellenség elől. Kubicza (társai elmondása alapján) 15 perces aknavetőtűzről ír,²⁰ ami után a közeledő szovjetek és karhatalmisták elől a csoport tagjai északnyugati és délnyugati irányba futva igyekeztek egerutat nyerni. Bár

¹⁵ Kubiczának a vágotpusztai lakosság 300-400 főről számolt be, melyet ő túlzónak talált. „Mecseki Láthatatlanok” 105. o.

¹⁶ A „Karcsi” és „László” szakaszról van szó, amelyek Vágotpuszta déli részében voltak elhelyezve. „Mecseki Láthatatlanok” 117. o.

¹⁷ Uo. 105. o.

¹⁸ Uo. 112. o.

¹⁹ Uo. 267. o. Itt Kubiczának az előbbivel megegyező térképe szerepel, de ábrázol egy támadó csoportot, ami a völgyön keresztül nyomul be településre, ám vizsgálataink szempontjából ez lényegtelen.

²⁰ „Mecseki Láthatatlanok” 118. o. A méretarányos térkép alapján az aknavetőtűz a települést, illetve az attól nyugatra lévő területet érte, kb. 200 méter szélességben.

rendelkeztek egy háromtonnás Csepel típusú tehergépkocsival, a menekülés során csak azt a hadianyagot tudták magukkal vinni, ami már a támadás kezdete előtt náluk volt, vagy amit a nagy zúrzavarban még hirtelen magukhoz tudtak venni.²¹ Vélhetőleg már a településen is sok hadianyag maradt, ami a támadók zsákmánya lett.

A támadók gyengeségére, óvatosságára utal, hogy ha végelegesen fel akarták volna számolni a Vágotpusztán levő 250-300 fős ellenállócsoportot, úgy mindenképpen körbe kellett volna fogniuk a települést és elzárni a menekülési útvonalakat. Ennek ellenére egy irányból, keletről megrohanva csak szétzavarták és megfutamították az ellenállókat, akik később valamennyire rendezni tudták soraikat, és a csoport fele áttelepült Kisújbanyára.

A terepbejárások

Kezdeményezésünket a Mecseki Erdészet támogatta, és engedélyezték számunkra a kutatásokat.²² 2006. április 19-én került sor az első terepbejárásra,²³ melynek során felmértük a terület domborzati viszonyait, és igyekeztünk beazonosítani a térképvázlatokon ábrázolt állásokat és helyszíneket.

Vágotpuszta, mely néhány házból álló település, Mánfától kb. 4 km-re nyugatra fekszik egy hegytetőn. Több földút és ösvény keresztezi itt egymást, azonban a település déli végébe két jelentősebb útvonal csatlakozik be, az egyik Pécs, a másik Ciframalom (66-os út) irányából, míg az északi végéből további utak vezetnek Bánosra, a 66-os út felé és a Mecsek északi részébe. A Vágotpuszta körüli meredek hegyoldalakat több vízmosás szabdalja. A terület ötven év alatt nem sokat változhatott, a korabeli térképek szintén jelölik ugyanazokat a túraútvonalakat és földutakat, amelyek napjainkban is a településre vezetnek, illetve jelentősebb fakitermelés sem zajlott a környéken, így a települést övező erdők sem lettek számottevően bolygatva az évek során.²⁴

A terep szemrevételezése után igyekeztünk elhelyezni az eseményeket a terepen, azonban első próbálkozásunk később tévesnek bizonyult. Mivel Vágotpuszta egy hegytetőn fekszik, és a Kubicza-féle térkép északnyugati és délnyugati menekülési útvonalat ábrázol, kézenfekvőnek tűnt számunkra, hogy az irányt összefüggésbe hozzuk a hegyoldal vízmosásaival, melyek mindegyike elég széles és mély ahhoz, hogy a menekülők viszonylag védetten és rejtetten mozoghassanak bennük. A térképen szintén feltüntetett, valószínűleg fa-föld védműveknek is kerestük a nyomait a településtől délre és északra, eredménytelenül. Egyedül a településtől délre fekvő hegyoldalon találtunk egy megközelítőleg 6 méter hosszú, cikk-cakkban haladó árokmaradványt. Más terepmunkára utaló nyomra nem bukkantunk, de egy szemtanú számunkra élőszóban megerősítette, hogy az '56-os harcok elmúltával a környéken túrázva találkozott a Vágotpuszta körül kiásott ár-

²¹ A későbbiekben már nem hallunk a csoport géppuskájáról, a pécsváradai akcióban is csak a golyószórókat említik, illetve a pécsváradai rendőrség elleni akció is részben fegyver- és lőszerszerzési céllal szerveződött.

²² Külön köszönettel tartozunk dr. Hohn Miklós igazgató úrnak és a Mecseki Erdészeti Zrt.-nek.

²³ A terepbejárásokat Nagy Balázssal közösen végeztük.

²⁴ Egy erdő koráról néha a fatörzsekbe vésett dátumok és nevek is árulkodhatnak, jelen esetben gyakran találkoztunk az 1950-es, 1960-as évekből származó fakarcolatokkal.

kokkal és fával befedett fedezékekkel. Ezek nyomai napjainkra szinte teljesen eltűnhetek, és csak helyenként lehetnek láthatóak minimális növényzet mellett. A település és a környező földutak/ösvények pontjait GPS-en rögzítettük, hogy a későbbi terepbejárások szórványleleteit ezekhez viszonyítva mérjük fel.

A terület műszeres átvizsgálását az első koncepcióknak megfelelően végeztük. A település nyugati széle és az attól nyugatra 20-50 méterre déli irányba futó vízmosás közötti rész átvizsgálása nem járt eredménnyel. Csupán a településtől nyugatra, a Bános felé vezető földúttól nem messze került elő 4 db 7,62x54R éles lőszer és még egy különálló, utóbbtól északabbra, 39 méterre. A településtől nyugatra és délnyugatra a vízmosásig más nyomot nem találtunk. Ez azért is meglepő volt, mivel legalább aknavető gránátok repeszeinek elő kellett volna kerülni. A nyomok hiánya arra ösztönzött bennünket, hogy módosítsuk az eseményekről alkotott elképzelésünket. Ha figyelembe vesszük, hogy Kubicza még az ellenséges aknavetők helyét is jelöli Mánfától nyugatra, úgy Vágotpuszta és az aknavetők vélt felállítási helye közötti kb. 2 km-es távolság és a meglévő kb. 140-150 m-es szintkülönbség sem zárja ki a lehetőséget, hogy az ellenséges aknavetők akár 120 mm-esek is lehettek. Mivel semmi nyomot nem találtunk, ami aknavetőtüzre utalt volna, így a későbbiekben előkerülő repeszek nagy jelentőséggel bírtak számunkra,²⁵ de az elméletek mellett egy előkerülő aknavetőgránát stabilizátora is fontos információval szolgált volna számunkra az aknavetők típus-meghatározásánál.²⁶ Szintén átvizsgáltuk a Vágotpusztától délre felmért lövészárók-maradványt és annak közvetlen környékét, de ebben az esetben sem került elő a harcokhoz kapcsolható tárgyi lelet.

Az újabb terepbejárásra 2006. július 29-én került sor. Ezúttal igyekeztünk az előző koncepcióunktól elszakadni. Korábban az észak–déli vízmosástól nyugatra eső területet nem vizsgáltuk meg, mivel nem tartottuk valószínűnek, hogy a felkelők menekülés közben nem a védett vízmosásokat választják, hanem átmászva azokon, a sokkal nehezebb, a szomszédos hegyoldalon felfelé vezető útvonalon menekülnek. Mivel az előző műszeres vizsgálatok nem jártak számottevő eredménnyel, úgy döntöttünk hogy átkutatjuk a vízmosás túlsó oldalát is. Feltételeztük, hogy amennyiben mégis az imént említett útvonalat választották, úgy annak a terep nehézségei miatt mindenképpen nyoma kellett, hogy maradjon. A mély vízmosások és a meredek hegyoldal végül is meghozta a várt eredményt, a településsel párhuzamosan futó vízmosástól nyugatra már több esetben jelzett a fémkereső műszer. A jelek minden esetben számunkra fontos leleteket jelentettek, hiszen ennek során akadtunk egy halomban több Tokarjev és Nagant lőszerre, egy zár szerkezetre, néhány magányos és töltőkeretben heverő Nagant lőszerre.

A műszeres kutatás során első lépésben a vízmosás szélét vizsgáltuk meg 2-3 méter szélességben. Itt találtunk egy 1x1,5 m-es foltban 5 db Nagant és 19 db Tokarjev löszert, illetve ettől délebbre kb. 10 m-re egy újabb magányosan heverő Nagant löszert. Mivel a vízmosás szélénél csak egy sávban került elő hadianyag, és megdőlt az az alapkonceptiónk, hogy a szabadságharcosok a vízmosások védettségét használták volna ki menekülé-

²⁵ A szemléltetés végett: amennyiben az ellenség részéről minimális aknavetőszámmal és tűzgyorsasággal számolunk, úgy egy üteg 4 csővel, csőenként és percenként 6 lövéssel 15 perc alatt 360 aknagránátot juttathat célba. Ez akár több tonna repeszt is jelenthet 82/120 mm-es aknagránátok esetében.

²⁶ Utalok itt a szovjet haderőre, amiről az információink a mai napig minimálisak, így következtethetnénk a támadásnál alkalmazott aknavető típusára.

sük során, követtük a nyomukat. A település nyugati szélét és a leletek által kirajzolt képzeletbeli vonalat összekötve indultunk el mi is. Ennek során, az észak–déli és a nyugat–keleti vízmosás által közrefogott területen további 8 db Nagant lőszer (ezek közül öt valószínűleg töltőkeretben volt) és egy Nagant zárszerkezet került elő. A löszerek talpbeütésein feltüntetett gyártási időt jelölő számok a '40-es évek második és az '50-es évek első felére utaltak, ezzel megerősítették azt a tényt, hogy valószínűleg az 1956-os eseményekkel kapcsolatba hozható nyomokra bukkantunk. A nyugat–keleti vízmosástól délre további leleteket találtunk. A vízmosás szélénél, az előzőekhez hasonlóan szintén nagyobb csoport lőszer került elő. Itt a 15 db Nagant lőszer mellett már megtaláltuk egy töltőkeret darabkáját is, illetve ettől a löszertől délre további 1+1+3 db Nagant és 4 db Tokarjev löszerre bukkantunk egy megközelítőleg 5 méter átmérőjű körben.

A vizsgálat során érintett pontokat GPS segítségével rögzítettük a térképen, az így készült vázlat már segítségünkre lehetett a kutatási terület behatárolásánál. A terület műszeres átvizsgálása és az ennek során előkerült leletek alapján úgy döntöttünk, hogy érdemes feltárni a Vágotpusztától nyugatra fekvő sávot, hogy ezzel is közelebbit tudjunk meg a menekülésről és/vagy esetleges tűzharcról, ami a felkelők és támadók között kialakulhatott.

A terület átvizsgálása

A településről és a környékéről készült korábbi GPS térkép alapján, amely csupán vázlatot és kiindulópontot jelentett a pontosabb átvizsgáláshoz, most a célunk egy nagyobb terület teljes műszeres átvizsgálása és az előkerült tárgyak helyzetének térképen való rögzítése volt. A település nyugati szélétől 10-20 méteres sávban és a túraútvonalak közvetlen közelében mellőznünk kellett a kutatást, mivel azt a fémhulladékok már korábban is lehetetlenné tették.

Az erdészettel történt előzetes egyeztetés után augusztus 19-én került sor a felmérésre.²⁷ A térkép elkészítéséhez egy tűzérési szög távcsövet használtunk, ami nagy pontosságot és minimális (max. méter töredéke) eltérést eredményezett, mivel a leletek helyének pontos meghatározását több alappont (összesen 8-at vittünk térképre) segítségével folyamatosan ellenőrizhettük. A leletek helyének meghatározása mellett a markánsabb vízmosásokat is felmértük és térképen jelöltük, mivel ezek nagyban befolyásolták a menekülők mozgását és a következtetéseinket. Csoportunk 2-2 fővel dolgozott. Két műszeres emberrel: 1 fő a vízmosásokat, 1 fő a vízmosásoktól körülhatárolt hegyoldalak és -tetők felszínét vizsgálta át; 2 fő a térképezésért volt felelős és vektorok segítségével vagy azok metszéseként határozták meg egyes pontoknak az alappontokhoz viszonyított helyzetét. Bár aznap a GPS 2 méteres pontosságot jelzett, mégis utóbbi módszer megbízhatóbbnak bizonyult az erdőben, függetlenül a műholdak konstellációjától.

Az előkerült nyomokat zászlóval megjelöltük, mércével lefotóztuk, mellé számmal, pár szavas leírással ellátott borítékot mellékelünk. A horhos átvizsgálásánál egy NDK-s aknakereső műszert használtunk, amivel csak a nagyobb tárgyakra koncentráltunk. Ennek oka az volt, hogy a finomabb műszert a nedves föld (gyakran magas vastartalmú

²⁷ A harctérkutató csoport tagjai voltak: Dávid Ferenc, Nagy Balázs, Pince Attila és Zákányi Péter.

hordalék közet) jelei már korábban is megzavarták. A vízmosásban amúgy is sok hulladék volt, és még a harcokból származó leleteknél sem lehettünk biztosak abban, hogy ötven év múltán most is eredeti helyzetükben, nem pedig 10-20 méterrel lejjebb vagy a vízmosás széléből lemosódva találtuk-e meg. Végül csak néhány, az általunk vizsgált eseményhez köthető leletet találtunk, ezeket a térképen feltüntettük. A hegyoldal átvizsgálásánál a terepbejárások során előkerült leletek nyomvonala mentén mozogtunk. Ennek során fokozatosan pontosítható lett az a vonal, ami mentén a leletek elhelyezkedtek.

Az átvizsgált terület egy észak–déli fekvésű állított téglalap, ami valamivel több, mint 200 méter hosszú és 100 méter széles, és ezt hosszában, középen szeli át az általunk felfedezett menekülési útvonal képzeletbeli tengelye. A lelettérképen (*lásd a 849. oldalon!*) a téglalap szélességét összevetve a leletek előkerülési helyével megállapíthatjuk, hogy:

1. középen helyezkedik el egy kb. 20 méter széles sáv, innen származik valószínűleg a menekülők által elhullajtott tárgyak 95%-a (35 leletcsoport, 104 lelettel),

2. ennek jobb és bal oldalán 40-50 méteres sáv húzódik, ahonnan nem került elő a menekülőkhez köthető tárgyi lelet.

A műszerrel átvizsgált területet tekintve kijelenthetjük, hogy a 100 méter széles sávban a vizsgálati és találati arány megközelítőleg 5:1, így a lelettérképen viszonylag jól láthatóan kirajzolódik egy „folyosó” képe. Az itt fellelt tárgyak és azok elhelyezkedése, egymáshoz viszonyított helyzete képezi majd a következőkben vizsgálatunk tárgyát.

Ha pontos számmal nem is tudunk szolgálni, azt feltételezhetjük, hogy a „Mecseki Láthatatlanok” egy meg nem határozható, de nagyobb létszámú csoportjának nyomait találtuk meg, amely a támadás során délnyugati irányba igyekezett eltávolodni a településtől. Az is lehetséges, hogy a Kubicza-féle térképen jelölt két csoport egyikéről van szó, mivel ott egy délnyugati és egy északnyugati menekülési irányt jelöl meg. A leletek alapján az itt történekről az alábbi elképzelések fogalmazhatók meg:

1. A településen készülődő csoportok között nyilván többen voltak olyanok, akik hamarabb észlelték a velük szemben felvonuló szovjet-karhatalmista csoportokat, mint azokat, akik a település északi részét kívánták megrohanni, így ösztönösen előbbi elől igyekeztek kitérni, és az aknatűz elmúltával igyekeztek ellenkező irányban szaladni.

2. Aki a házak között szaladt át, az szembetalálta magát a településsel párhuzamosan futó nagyobb vízmosással, leereszkedett, majd – hogy a többiekhez csatlakozhasson – felmászott a vízmosás kb. 3 méter magas nyugati oldalán. Mivel a felkelők főleg polgári öltözetet hordtak, és a löszert többnyire zsebükben tárolták, mászáskor több kiszóródhatott, így kerülhetett nagyobb mennyiségű lösz a közelebbi vízmosás déli szélé mellé. Ugyanez megfigyelhető a második nagyobb vízmosásnál is, amikor egy nyugat–keleti irányú, hasonlóan meredek, széles és mély vízmosás keresztezi a menekülők útját. Itt is nyilván ugyanúgy kapaszkodtak fel a vízmosás déli szélén, és miközben felhúzták magukat, a zsebükből több lösz is kiszóródhatott.

3. A felkelők ezen csoportja nyilván arra menekült, amelyik utat már jobban ismerte, hiszen egy héttel korábban ezen az útvonalon jöttek fel Pécsről Vágotpusztára. Az, hogy a turistaösvény helyett terepen haladtak, adódhat abból is, hogy így rejtve érezhették magukat, és az ösvény kerülőútja helyett levághatták az utat a tőlük légvonalban 600 méterre lévő, tájékozási és gyülekezési pontként is szolgálható Kulcsosházig. Azt, hogy egy csoport délről menekült volna északkelet felé, kizárja az a tény, hogy az állítás a

nyomok alapján ellentmondásos, mivel így visszajutottak volna Vágotpusztára, illetve a korábban leírtaknak megfelelően a nagyobb lőszer mennyiség mindig a vízmosások déli szélei mellől került elő.

A felkelők által elszórt Tokarjev és Nagant löszereket és azok hüvelytalpának jelzéseit összeírtuk, mivel egy későbbi kutatásnál ennek alapján könnyebben elkülöníthetjük majd a szemben álló felektől származó leleteket. A felkelők által elszórt löszerről megállapítható, hogy rendkívül sokszínű képet mutat. A vizsgálatnál a nehézségek az előkerült összesen 74 db Nagant 7,62x54R löszernél jelentkeztek, mivel itt a gyártó kódja és a gyártás éve a hüvely talpának vékony visszahajló peremén található, és a 2x2 db szám leolvasását az oxidáció sokszor megakadályozta, de mindenképpen megnehezítette. A Tokarjev 7,62x25 löszernél ez a probléma nem jelentkezett, a mindösszesen 24 db lőszer esetében 8 különböző hüvelytalpjelzést rögzítettünk, 5 gyártótól, különböző gyártási évekből. A részletes adatokat a következő táblázat összegzi:

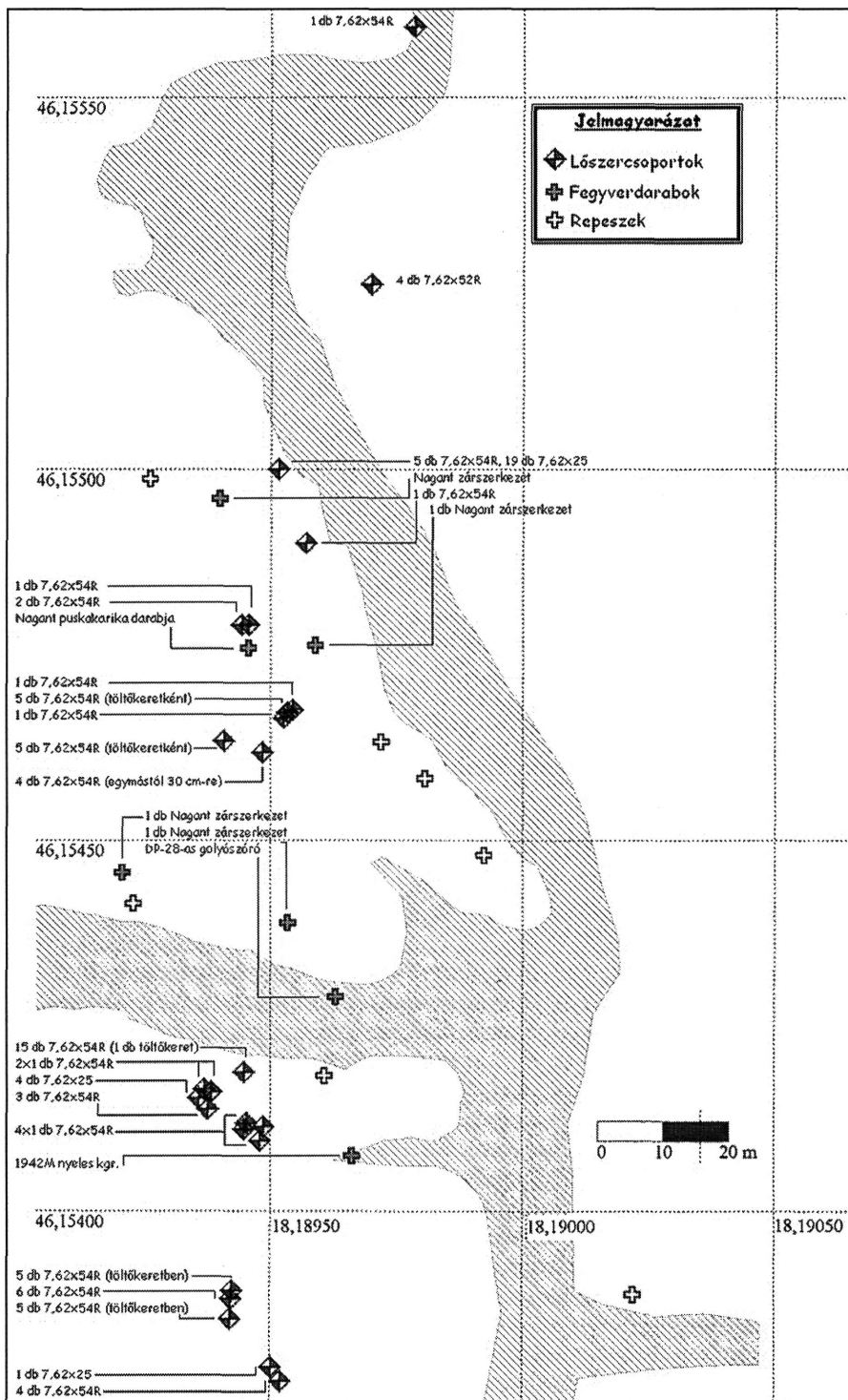
A feltárás során előkerült löszertípusok és jelzései

<i>Típus</i>	<i>Hüvelytalp jelzései</i>	<i>Gyártás éve</i>	<i>Gyártó ország</i>
Tokarjev 7,62x25 ²⁸	–	1944	Szovjetunió
	270, csillag	1947	
	270, csillag	1948	
	539, háromszög	1948	
	539, háromszög	1949	
	38, csillag	1949	
	22	1951	Magyarország
22	1952		
Nagant 7,62x54r ²⁹	21	1950	Magyarország
	22	1952	
	543	?	Szovjetunió

Az elhullajtott löszereket nagyobb részben az újabb magyar és a régebbi szovjet anyag alkotja, ami tükrözi a magyar fegyver- és lőszerállomány állapotát az '50-es évek első felében. 1948-at követően nagyobb mennyiségű szovjet fegyverzet és lőszer került a honi haderőhöz, majd a beinduló hazai fegyver- és lőszergyártás is fellendült. A hüvelyek gyártókódjait összefüggésbe hozhatjuk a Pécsen ekkoriban fegyvert kapott katonai, félkatonai alakulatokkal. A gyártás éve szerint megkülönböztethetünk fiatalabb és idősebb szériát. Az 1950-es évek magyar szériái olyan szervek lőszerkészletéből származhattak, amelyeknél a sokkal gyakoribb lögyakorlatok szükségessé tették a folyamatos lö-

²⁸ A pisztolyhoz és a géppisztolyhoz használt löszertípus.

²⁹ A géppuskához, a golyószóróhoz és a puskához használt löszertípus.

szerutánpótlást, ezáltal folyamatosan „frissítették” a készleteiket is, így használhattak már hazai gyártású lőszerkeket. Ide sorolhatjuk a Magyar Néphadsereg alakulatait és rak-tározott készleteit, a Határőrség egységeit és az Államvédelmi Hatóságot. A viszonylag régebbi gyártási évből származó, '47, '48, '49-es lőszerke származhattak a Rendőrség készleteiből, a Néphadsereg „M” zárolt anyagaiból vagy a bányászalakulatoktól, akiket az Államvédelmi Hatóság fegyverzett fel,³⁰ valószínűleg a régebbi készletekből, ezzel is megtartva magának a jobb minőségű fegyverzetet és lőszeret (utóbbi állítás adhat magya-rázatot arra, hogy hogyan került az elhullajtott Tokarjev lőszerke közé egy 1944-es gyár-tási évből származó is).

A Nagant 7,62x54R-es lőszerke különféle csoportosításokban kerültek elől, melyek más-más információt hordozhatnak. A Nagant lőszerkeket használhatták a puskákhoz, a golyószórókhöz és a géppuskához egyaránt, ezért csak néhány esetben következtethe-tünk arra, hogy az előkerült egyes leletcsoportok melyik fegyverfajtaához tartozhattak. Nem jelent problémát a meghatározás szempontjából, ha a lőszer a puskához tartozó tölt-tőkeretben, a golyószóróhoz tartozó dobtárban vagy a géppuska hevederében maradt fenn. A kutatás során gyakran került elő egymás mellől 5 lőszer, melyeknél vagy megta-láltuk a töltőkeretek maradványát vagy sem. Utóbbi esetben a szorosan egymás mellett fekvő lőszerke is töltőkeretben lehettek, csak a hajtogatott vékony lemez idővel teljesen eltűnt, emlékét csupán a rozsdafoltok és a lőszerke megtalálási helyzete jelezte. Töltőke-retet csupán néhány alkalommal, magasabban fekvő helyen, de csak igen rossz állapot-ban találtunk. Összesen 3 alkalommal, a nyugat-keleti vízmosástól délre került elő a tölt-tőkeretek maradványa, és 5 esetben a lőszerke egymás melletti szoros elhelyezkedése és a rozsdafoltok utaltak a töltőkeretre.

Többször került elő elszórt Nagant lőszer egymagában vagy hármásával, négyesével. Ezeknek egy részét kapcsolatba hozhatjuk a két vízmosás által közrefogott területen el-szórt Nagant puskák zárszerkezetével, amelyekből összesen négy darabot találtunk. Va-lószínűleg a menekülők között uralkodó pánik, a fegyver méretei, súlya, a terep nehéz-ségei, valamint az attól való félelem, hogy fegyverrel a kézben találkozik szovjet katonákkal vagy államvédelmis karhatalmistákkal, arra késztehetett egyeseket, hogy személyi fegyverétől megszabaduljon. A felkelőket üldöző szovjetek és karhatalmisták feltehetően már csak a menekülők nyomait találták, de tartva egy esetleges ellencsapás-tól, a harcteren gyakran alkalmazott „helyi hatástalanításhoz” folyamodtak. Nehogy a fegyvert a felkelők bármikor felkaphassák és újra használatba vehessék, felvették a föld-ről a jelen esetben megtöltött és elhagyott Nagant puskákat, kinyitották a zárszerkezetü-ket, majd hátrahúzza azt, a hüvelykivető pár méterre kivetette az éles lőszeret. Ezt köve-tően húzhatta hátra az elsütőbillentyűt, és kihúzza a tokból a zárszerkezetet, messzire elhajthatta azt.³¹ Ezzel némi magyarázatot adhatunk az előkerült zárdugattyúkra és az egyedül heverő éles lőszerke egy részére. A térkép elkészítésekor és a területen heverő leletek felderítése után vált számunkra láthatóvá, hogy a két vízmosás által határolt vi-szonylag szűk területen négy esetben találtunk Nagant puskához tartozó zárszerkezetet,

³⁰ „Mecseki Láthatatlanok” 83. o.

³¹ A cselekvés indoka: zárszerkezet nélkül a fegyverek ideiglenesen használhatatlanná válnak, és ha vala-kinek mégis sikerül a sűrű növényzet és az őszí avar ellenére egy zárszerkezetet megtalálnia, az korántsem biz-tos, hogy csereszabatos lesz a felvett puskához.

illetve szintén négy esetben került elő magányosan heverő éles lőszer. Ezeket nem feltétlenül tudjuk egymással összepárosítani, pontosan abból az okból kifolyólag, hogy a vizsgált terület kis alapterületű, de egy-egy zárszerkezet és a környékén található egyes éles lőszer közti távolság minden esetben 15 és 30 méter között van, ami számunkra elfogadható távolság, ha átlagos dobás nagyságával számolunk. Két esetben az egyedül heverő löszerektől 1-2 méterrel távolabb 2-4 db további éles lőszer hevert, amire lehet egy olyan magyarázat is, hogy a fegyvert az előző módon szétszedő katona egy plusz mozdulattal kipattinthatta a puska társzekerényének fenéklemezét és kiürítette a maradék löszert abból.³² A környéken heverő többi Nagant lőszer mindegyike ötösével helyezkedett el, és nagy bizonyossággal megállapíthatók voltak a töltőkeret maradványai is. A fegyvereket a szovjet katonák és a magyar karhatlami alakulatok később, már biztonságosabbnak ítélt körülmények között szedhették össze. Mivel a Nagant puska volt a felkelők legfőbb fegyvere, és az ehhez használt löszerral tüzelt a sokkal löszérigényesebb golyószóró és géppuska is, természetesen sok Nagant lőszer ömlesztve lehetett a felkelők zsebében, amit el is szórhattak, vagy szándékosan kiszórhattak, így ez sem zárható ki magyarázatként. Egy Nagant puska a harcok során biztosan megsérülhetett, mivel az adott területen előkerült puskakarikájának töredéke is.

Tokarjev 7,62x25-ös lőszer szintén csak éles állapotban került elő, de lényegesen kevesebb, mindösszesen 24 db. Ezt a típusú lőszer a TT pisztolyokhoz és a PPS géppisztolyokhoz egyaránt szolgált. Annak a megállapítása, hogy konkrétan milyen fegyverhez használták, csak akkor lehetséges, ha előkerül a pisztolyhoz tartozó társzekerény vagy a géppisztoly csigatára, esetleg ívtára. A megtalált Tokarjev löszerek alacsony számát a Nagant löszerekhez képest az is indokolja, hogy a felkelők lényegesen kevesebb géppisztollyal és pisztollyal rendelkeztek, melyek közül a PPS-ek nagyobb mennyiségű löszert igényelnek, de csak korlátozott számban álltak a felkelők rendelkezésére. A 24 db Tokarjev lőszer három különböző helyről került elő. A legnagyobb mennyiség, 19 db, az észak-déli vízmosás nyugati szélénél egy 1,5x1 méteres foltból. Elvesztését a vízmosásból való nehézkes kimászás indokolhatja, mivel könnyen kiszóródhatott a felkelők polgári ruhájának a zsebéből, akár egy hosszú kabátéból, aminek alsó része könnyen kifordulhatott mászás közben. Ez jelezheti a PPS-41 géppisztolyt. A maradék 5 db lőszer 4+1 összeállításban bukkant elő a szomszédos hegyoldalon. Elejtését több minden indokolhatja az egyszerű kiszóródástól kezdve a szándékos kidobáláson át egészen odáig, hogy a településtől valamivel messzebb fekvő hegyoldalon felfelé futva valaki megpróbálta menet közben megtölteni a pisztolya vagy a géppisztolya tárát, de a nagy izgalomban, vagy a futás miatt, a markából véletlenül kipotyogtatott néhány darab löszert.

Érdekes problémát vet föl a déli vízmosás északi oldalában talált DP-28-as golyószóró esete, ami talán véletlenül, de beleesik a vizsgálat tárgyát képező menekülési sávba. Az alapkérdés számunkra, hogy a golyószórót menekülés közben dobták-e el, vagy utólag ásták-e el? A golyószóró felett pár cm vékony földréteg volt, és a vízmosás oldalából került elő. Elhelyezkedését tekintve kiemelendő, hogy lángrejtővel lefelé, egyik támasztólábával nyitva, dobtár nélkül feküdt a megtalálás helyén. Az elásás koncepcióját tanulmányozva kérdés, hogy mennyire jellemző egy fegyvert úgy elásni, hogy szinte nin-

³² A 2 db éles lőszer esetén feltételezhetnénk, hogy volt aki még a településen a támadókra lőtt (a vizsgált területen hüvelyt nem találtunk).

csen felette jelentősebb takaró földréteg, és mindezt egy 45-50°-os vízmosásoldalnál próbáljuk megvalósítani. Az sem valószínű, hogy kézben tartva egy fegyvert, azt „természetellenesen” tussal felfelé rakjuk le, mikor a tusra támasztva talán megakadályozhatnánk, hogy lecsússzon elföldelése közben. Ha a pár nappal később visszavonuló ellenállók rejtették el a fegyvert, kérdés hova lett a hozzá málházott dobtár vagy a társak fegyverzet? Bár több fegyver nem került elő, de a felozlatott ellenállók csoportokba verődött tagja valószínűleg igyekeztek időt és energiát megspórolni azzal, hogy csoporton belül a lőszert és fegyvert együtt temették el. Az „elásás” elméletével szemben létezhet egy olyan feltételezés is, hogy a golyószóró Vágotpusztán várt elszállításra a támadást megelőzően, kinyitott lábakkal. A dobtárat, mivel így biztonságosabb, könnyebb és méretei miatt szállíthatóbb, egyszerűen nem helyezték fel a golyószóróra.³³ A csoport számára értékes, ritka fegyvert igyekeztek kimenekíteni, valaki felvette és kiszaladt vele az úton, majd a többiekkel együtt berohant az erdőbe. A nyitott lábú, lángrejtővel valószínűleg előrefelé néző, kézben tartott fegyverrel az átkelés a vízmosáson nem lehetett egyszerű feladat. A leereszkedésnél a felkelő egyszerűen elejthette vagy eldobhatta a fegyvert, és ott is hagyta, mivel még nehezebb lett volna felmászni vele a túloldalra. Az esés következtében az egyik lába becsapódhatott, ami magyarázat lehet a golyószóró helyzetére. Az, hogy a golyószóró a későbbik során elkerülte a fegyvereket összegyűjtők figyelmét, talán azzal magyarázható, hogy a menekülő csoport többi tagja rátaposhatott, és elég földet, avart kotort rá ahhoz, hogy rejtve maradjon.

A feltárás során, a menekülési vonal mentén, a nyugat-keleti vízmosástól délre előkerült egy 1942 M. nyeles kézigránát is. A Magyar Néphadseregnek is rendszeresített és a mai napig használt kézigránát vizsgálatunk szempontjából csupán annyi információt hordoz, hogy bár Kubicza a spirálfűzetében készített lajstromban nem szól a náluk lévő gránátok mennyiségéről és típusáról, de a visszaemlékezések már beszélnek „nyelesgránátokról”,³⁴ amelyeket két fejrész összecsavarásával, némi glicerinnel szándékoztak bevetni a 66-os úton vonuló szovjet páncélosok ellen.

A lelettérképen a repeszek helyét is feltüntettük, mivel feltételezzük, hogy összefüggésbe hozhatók az írott forrásokban szereplő aknavetőtüzzel. A kutatási területen 8 db repeszt regisztráltunk, melyek közül 2 db nagyobb, hasáb alakú (kb. 6x1,5 cm-es), 1 db közepes (kb. 4x1,5 cm-es) és 5 db kisebb (kb. 2x1,5cm-es) volt. Az előkerült leletek mindegyike beleesik a Kubicza-féle vázlaton jelölt sávba. A repeszek nagy valószínűséggel aknagránáttól származnak, de nem zárható ki, hogy az előkerült kisebb darabok valamelyike az F1 kézigránát repesze lenne.

³³ Az már korábban is előfordult, hogy a tapasztalatlan felkelők véletlenül elsütötték az egyik golyószórót: „Mecseki Láthatatlanok” 106. o.

³⁴ „Mecseki Láthatatlanok” 107. o.

MELLÉKLET

A „mecseki szabadságharcos csoport” állománytáblája³⁵

PARANCSNOKSÁG (parancsnok, helyettese, parancsnoki törzs)	
	1. „JOZSÓ” SZAKASZ (3 raj, kb. 40 fő)
	2. „ANGYAL” SZAKASZ (3 raj, kb. 40 fő)
	3. „OTTÓ” SZAKASZ (3 raj, kb. 40 fő)
	4. „LÁSZLÓ” SZAKASZ (3 raj, kb. 40 fő)
	5. „SÁNDOR” SZAKASZ (3 raj, kb. 40 fő)
	6. „KARCSI” SZAKASZ (3 raj, kb. 40 fő)
	KÜLÖNLEGES RAJ (8 fő)
	EGÉSZSÉGÜGYI RÉSZLEG (egészségügyi tiszt és 7-8 ápolónő)
	GÉPKOCSIS RÉSZLEG (3 tonnás Csepellel)
	VONAT RÉSZLEG (10 fő)

Összlétszám:	max. 340 fő
volt hivatásos honvéd	20-25 fő
ebből tiszt	1 fő

³⁵ „Mecseki Láthatatlanok” 117. o. alapján.

Ferenc Dávid

VÁGOTPUSZTA, 1956

Tracing the “Invisible Resistance Fighters of the Mecsek Hills”

Summary

In November 1956, when the Hungarian war of independence was defeated by superior force, a large group of insurgents from the town of Pécs, about 340 people, decided to continue the fight in the Mecsek Hills. One of the most significant centres of resistance was established in Vágotpuszta, situated on a hilltop by the road to Pécs, and hardly approachable by means of transport. The insurgents based themselves there from 7 November, and carried out their enterprises with more or less success, until the location was detected. At about 9.30-10.00 a.m. on 12 November, after a fifteen-minute mortar barrage, an unknown number of Soviet troops and Hungarian police forces entered the village from the east and put the insurgents to flight. The group leaders managed to gather the remainder in the forest and lead them to Kisújbánya, but the group disbanded in a few days.

In the spring of 2006, the Pécs Branch of the Hungarian Military History Society's Department of Battlefield Research decided to explore the scene of the fights that took place in a hilly, forested terrain, far from inhabited areas, which was most untypical of the 1956 war of independence. As a result of the search, which was carried out using various instruments (GPS, metal detector), the traces of a fairly large group of the “Invisible Resistance Fighters of the Mecsek Hills,” which fled in a south-westerly direction during the attack of 12 November, were found. The finds *inter alia* include 74 Nagant and 24 Tokarev cartridges, a M1942 stick grenade, and a DP-28 machinegun. The location of the items found along the way of the fleeing insurgents was documented on a map. These methods of battlefield research contribute to the knowledge of the events of the 1956 revolution and war of independence in Pécs and the Mecsek Region, as well as the history of the “Invisible Resistance Fighters of the Mecsek Hills.”

Ferenc Dávid

VÁGOTPUSZTA, 1956

Sur la trace des «Invisibles des monts Mecsek»

Résumé

En novembre 1956, après l'échec de la guerre d'indépendance face aux forces supérieures en nombre, un groupe important de quelque 340 personnes des révolutionnaires de la ville de Pécs ont décidé de poursuivre les combats dans les monts Mecsek. Difficilement accessible en véhicule, l'une des bases principales de la résistance était Vágotpuszta, située au sommet du mont, près de la route menant à Pécs. En place depuis le 7 novembre, le groupe a mené quelques actions avant la découverte de leur cache. Le 12 novembre vers 9h30-10h, à l'issue d'un feu de mortier préparatoire d'une quinzaine de minutes, des troupes soviétiques et des détachements de la force publique hongroise à effectif inconnu ont pénétré de l'Est dans la commune et chassé les résistants. Les commandants ont réussi à rassembler une partie du groupe dans la forêt et à atteindre Kisújbánya, mais le groupe s'est dissolu quelques jours plus tard.

Au printemps 2006, le groupe de Pécs de la Section de recherche sur des Batailles et des Théâtres d'opérations militaires de la Société hongroise d'Art militaire a décidé de partir à la recherche des traces de ce combat s'étant déroulé sur un terrain accidenté, couvert de forêts loin des zones habitées, ce qui est chose rare dans l'histoire de la guerre d'indépendance. La recherche instrumentale (GPS, détecteur des métaux) a permis de découvrir les traces d'un groupe important des «Invisibles des monts Mecsek» qui s'enfuyait en direction sud-ouest devant l'attaque du 12 novembre (notamment des munitions: 74 Nagan et 24 Tokariev, une grenade à manche M-1942, une mitrailleuse DP-28, etc.). Les objets trouvés sur le chemin de leur fuite ont été cartographiés. Ces méthodes appliquées pour la recherche sur des théâtres d'opérations militaires apportent de nouvelles informations sur les événements de la révolution et de la guerre d'indépendance à Pécs et dans les Mecsek ainsi que sur l'histoire du groupe de résistants des «Invisibles des monts Mecsek».

Ferenc Dávid

VÁGOTPUSZTA, 1956

Auf den Spuren der „Unsichtbaren von Mecsek“

Resümee

Im November 1956, als der Freiheitskampf gegenüber der Überzahl unterlag, entschied eine größere Gruppe der Revolutionäre von etwa 340 Personen, den Kampf im Mecsek-Gebirge fortzusetzen. Eine der wichtigsten Basen des Widerstandes war das auf einem Berggipfel liegende Vágotpuszta, das entlang des Weges Richtung Pécs (Fünfkirchen) liegt und mit Fahrzeugen nur schwer zu erreichen war. Die Gruppe hielt sich ab dem 7. November hier auf. Sie unternahm nach ihrer Einrichtung mehr oder weniger erfolgreiche Operationen, bis ihr Versteck schließlich aufflog. Am 12. November, um 9.30-10.00 Uhr herum, drangen nach einem vorbereitenden Minenwerfer-Feuerkampf von etwa einer Viertelstunde sowjetische Truppen in unbekannter Stärke und ungarische Brachialgewaltsverbände von Osten her in die Siedlung vor und schlugen die Widerständler in die Flucht. Im Wald gelang es den Kommandanten einen Teil der Gruppe zusammenzusammeln und mit diesem nach Kisújbánya zu ziehen, aber die Gruppe löste sich innerhalb von einigen Tagen auf.

Im Frühjahr 2006 entschied die in Pécs ansässige Gruppe der Fachabteilung für Schlacht- und Kriegsschauplatzforschung der Ungarischen Gesellschaft für Militärwissenschaften, die Spuren des Zusammenstoßes auf dem waldig-bergigen Terrain abseits von den bewohnten Gebieten zu erforschen, der in der Geschichte des Freiheitskampfes als Seltenheit gilt. Als Ergebnis der Untersuchung mit technischen Instrumenten (GPS, Metalldetektor) konnten die Spuren einer im Laufe des Angriffes vom 12. November in südwestliche Richtung flüchtenden Gruppe der „Unsichtbaren von Mecsek“ ausfindig gemacht werden, deren Zahl nicht zu bestimmen ist, die aber etwas größer sein musste (unter anderem 74 St. Munitionen des Typs Nagant, 24 St. Munitionen des Typs Tokarjew, eine Handgranate mit Griff des Modells 1942, ein leichtes Maschinengewehr des Typs DP-28 usw.). Die Funde entlang des Fluchtweges wurden auf Karten eingezeichnet. Die Methoden der Kriegsschauplatzforschung bereichern die Chronik der Geschichte der Revolutions- und Freiheitskampfeignisse in Pécs und Mecsek, sowie der Widerständlergruppe der „Unsichtbaren von Mecsek“ mit neuen Daten.

Ференц Давид

ВАГОТПУСТА, 1956 ГОД

„По следам Мечекских Невидимок”

Резюме

В ноябре 1956 года, когда борьба за свободу не могла более противостоять подавляющему превосходству противника, одна весьма многочисленная группа революционеров города Печ численностью всего до 340 человек приняла решение продолжать и далее революционное сопротивление в горах Мечека. Одной из наиболее важных баз сопротивления стал один из хребтов Мечека, трудно доступный для автомобильной техники – Ваготпуста. С 7 ноября 1956 года группа находилась в горах, за ней велась энергичная охота, пока в конце концов стало известным ее место расположения. 12 ноября примерно в 9.30 – 10.00 после четвертьчасовой минной огневой подготовки советские войска и венгерские части поддержания внутреннего порядка ворвались в лагерь и заставили отступить сопротивленцев. В лесу командирам удалось собрать часть группы и перебраться на хребет Кишуйбанья, однако несколько дней спустя группа распалась.

Весной 2006 года Печская группа спецотдела Венгерского Военно-исторического Общества по розыску и исследованию полей сражений и ТВД приняла решение отыскать следы сражений, проходивших на горно-лесистой местности вдали от населенных пунктов. В результате поисков, проводившихся с применением розыскных приборов, (ГПС металлоискатели) удалось найти следы более крупной группы сопротивленцев, называвшихся „Мечекские Невидимки”, численный состав их определен не был. Группа в ходе наступления 12 ноября скрылась в юго-западном направлении, на вооружении ее было 74 нагана, 24 комплекта боеприпасов Токарева, одна ручная граната образца 1942 М, пулемет ДП-28 и пр. Боеприпасы, найденные по следам отступления группы, были нанесены на карту. Методы исследования твд обогащают новыми данными и экспонатами историю революции и борьбы за свободу, в том числе и находки, найденные по следам отступления борцов за свободу, названных „Мечекские невидимки” в городе Печ и в горах Мечек.